

УДК 378.011.3-051:373.24(430)

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В ДИТЯЧИХ САДКАХ НІМЕЧЧИНИ У КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Хало З.П.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

У статті аналізується процес підготовки педагогів-вихователів до роботи в дитячих садках. Встановлено роль практики та варіативності навчальних закладів та форм підготовки педагога-дошкільника. Обґрунтовано роль вихователів дошкільних установ у реалізації завдань розумового розвитку особистості. Визначено застосування досвіду німецької педагогіки щодо підготовки вихователя дошкільного закладу у практику вітчизняного дошкільня. Доведено важливість пошуку оптимальних моделей організації освітнього процесу в Україні.

Ключові слова: розумовий розвиток, вихователь, дитина- дошкільник, дошкільна установа, форми і методи.

Постановка проблеми. Обґрунтовуючи особливості та специфіку інтелектуального розвитку дитини-дошкільника, в німецькій педагогіці значне місце відводиться процесу підготовки педагогів до роботи в умовах дитячого садка. Ці питання є особливо важливими у сучасній Німеччині з огляду на масове залучення дітей до дошкільних установ, а також у зв'язку з прагненням удосконалити та урізноманітнити процес розумового виховання дітей, підготувати їх до шкільного життя так, щоб останнє не травмувало дитини вже на перших його етапах, а давало задоволення. Зважаючи на вимоги суспільства, батьків і усвідомлюючи прагнення дітей реалізуватися у рамках дошкільного закладу на державному, регіональному та місцевому рівнях, щораз актуалізується питання щодо високої фахової підготовки вихователів, відбувається пошук оптимальних, результативних шляхів та методів у цій царині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі розвитку суспільного дошкільного виховання в Україні, використанню у цьому процесі нових педагогічних теорій і концепцій присвячено ряд дисертаційних досліджень, серед яких слід назвати роботи С. Абрамсона, Л. Батлиної, З. Нагачевської, С. Попиченко, І. Улюкаєвої та інших. Мало дослідженою сьогодні залишається та сфера порівняльної педагогіки, яка презентує дошкільля розвинених країн світу, зокрема Німеччини.

Метою статті є аналіз процесу підготовки педагогів-вихователів до роботи в дитячих садках Німеччини.

Виклад основного матеріалу. Професія вихователя походить від трьох первинних професій – вчителя, вихователя дитячого садка і вихователя групи продовженого дня. Уже в 1928 році професії вихователя дитячого садка і вихователя групи продовженого дня були поєднані. Щодо становлення професії вихователя дитячого садка (чи інтернату), то слід зазначити, що цей процес тривав у різних землях з 1962 по 1972 роки. І лише після возз'єднання Німеччини в 1990 році ця професія стала називатися «Erzieherin» – вихователь дитячого садка [3].

Професія вихователя в дошкільному закладі Німеччини завжди була і сьогодні залишалася жіночою професією. Відсоток чоловіків досягає лише 5%. Проте різко змінився вік працівників. У 1974 році 40% виховательок були молодші 25 років і майже 37% між 25 і 40 роками. У 1990 майже дві третини виховательок мали вік між 25 і 40 роками, і одна третина – до 25 років [2].

З 70-тих років ХХ ст. німці висловлюють значне занепокоєння станом справ у сфері підготовки дошкільних працівників. Рівень дошкільної освіти, як свідчать дослідження, не надто високий, адже сусіди – країни показують вищий професійний рівень і в різних областях. Професійна освіта вихователя в окремих федеральних

землях Німеччини презентована по-різному і по-різному врегульована залежно від відомчого підпорядкування. Вона здобувається в технікумах соціальної педагогіки, які в деяких регіонах називаються «професійною академією» чи «професійним коледжем». Також існує можливість здобути освіту у вищій спеціальній школі.

У сучасних умовах освіта вихователя в Німеччині викликає багато дискусій і знаходиться в стадії розвитку [5]. Уніфікованою та обов'язковою умовою освіти вихователя є середня освіта і закінчена професійна освіта – соціально-педагогічна чи соціальна. У кожній федеральній землі різні можливості та етапи для одержання спеціальності вихователя дошкільного закладу (від передпрактики в соціально-педагогічному закладі до закінченої професійної освіти). Студент, який претендує на здобуття фаху вихователя – дошкільника, повинен мати закінчену середню освіту (Баварія і Бремен) і мати оцінку з рідної мови не менше «задовільно» чи закінчену основну школу з додатковою закінченою професійною освітою.

У кожній федеральній землі існують свої правила та підходи до організації підготовки фахівців із дошкільного виховання, так, наприклад у Нижній Саксонії відсутня професійна практика, а навчання триває два роки. При цьому така підготовка вимагає двох років навчання для здобуття фаху «державно екзаменованої соціальної асистентки» з основами соціальної педагогіки [2].

У Баден – Вюртемберзі освіта вихователя дитячого садка презентована як перший рівень однорічного професійного коледжу для практикантів, де освіта триває 4 роки. У Північній Рейн – Вестфалії пропонують 4-річне здобуття освіти, яке приєднується до занять у вищому навчальному закладі. Професійні предмети, такі як педагогіка, психологія, соціологія, дидактика і методика, медична педагогіка, дитяча література, фізичне виховання, право, музика, фізкультура, педагогіка гри і мистецтво утворюють основу теоретичної освіти. Також вивчаються предмети на вибір студента. Серед них: рідна мова, політика, іноземна мова. Але зміст освіти також залежить від землі, від специфіки професійної школи, від потреб кожної федеральної землі зокрема.

Кожен студент повинен провести спеціальну практику, яка розподілена на частини чи відбувається у відповідний день тижня. Після курсу теоретичної освіти в Німеччині студенти обов'язково проходять так звані «рік практики» в соціально – педагогічних установах. Тут вони переносять свої теоретичні знання на практику і лише після цього їхній диплом офіційно визнається як підстава для надання роботи в дитячому садку. Тривалість названої практики може бути зменшена лише в тому випадку, якщо студент до цього часу уже працював в такій установі в певному допоміжному статусі. Придатність для навчання у спеціальному закладі в царині соціальної педагогіки (сюди відносяться заклади, які готують педагогів-дошкільників) встановлюється переважно при наявності відповідних документів, що додаються до заяви, і в особистій бесіді з фахівцями [6].

При цьому вступні іспити виконують переважно реєстраційну роль. Обов'язковим елементом вступу до навчального закладу є тести для визна-

чення професійної придатності. На цьому аспекті особливо акцентуємо увагу, оскільки вважаємо його необхідною складовою вступних випробувань для тих навчальних закладів, які передбачають здобуття майбутньої спеціальності, що пов'язана із роботою з дітьми. Перше навчальне півріччя для багатьох закладів вважається випробувальним терміном. Існують також можливості для скорочення терміну підготовки дошкільних педагогів. Вони по-різному врегульовані в окремих федеральних землях [5]. Виробнича практика або «практика визнання» може бути скорочена до 6 місяців, якщо студент уже працював в соціально-педагогічних установах. У деяких федеральних землях професійна практика не є необхідною складовою підготовки. До цього процесу може бути віднесене виховання власних дітей, добровільна попередня соціальна практика або цивільна служба в закладах суспільної опіки. У деяких випадках професійна освіта може бути скорочена на рік, якщо студент одержав попередню кваліфікацію і пройшов державну сертифікацію за фахом вихователя або помічника вихователя і це відображено у свідоцтві про закінчення відповідного навчального закладу. Інше галузева освіта може також зараховуватися при певних регламентованих обставинах. У юрисдикціях Баварії і Гессене традиційним є існування певного вступного іспиту, який майбутні педагоги-дошкільники складають безпосередньо під час другого навчального року. Такий іспит ще раз підтверджує потенційні можливості здобувачів у роботі з дітьми дошкільного віку і дає можливість перевірити певні компетенції у визначеній сфері. Тривалість навчання у вищих навчальних закладах за напрямом «Дошкільне виховання» скорочується у тому випадку, якщо студент здобув відповідну освіту в технікумі за тим же напрямом, чи за напрямом. «Соціальна педагогіка». У виняткових випадках може братися до уваги специфічна для предмету професійна діяльність під час шкільної освіти (щось на зразок професійно-орієнтованих класів у школах). Проте, перед вступом до вищого навчального закладу студент повинен пройти повний курс такого навчання у школі.

Попри високі вимоги до педагогів, німецькі вчені наголошують, що підготовка працівників дошкільної освіти є нижчою ніж, наприклад, кваліфікація викладачів шкіл. Освітні завдання, поставлені дошкільним працівникам в останні 3-4 роки, були втілені у планах навчання та виховання федеральних земель і спричинили певні труднощі. На основі загальних умов дошкільні працівники не можуть виконувати тепер одночасно функції обслуговування дошкільника, при цьому виховуючи і навчаючи дитину. Німецькі вчені вважають, що для оптимізації процесу дошкільного виховання слід розділити функції дошкільних працівників щодо навчання, виховання та розвитку дитини.

Німецькі педагоги прийшли до висновку: щоб поліпшити освіту, потрібно інтенсифікувати підвищення кваліфікації дошкільних працівників та скоротити кількість дітей у групі. Для цього суспільство повинно надавати системі дошкільної освіти відповідне фінансування. На засіданні Європейської комісії в 1996 було зазначено, що держави-учасники повинні виділяти для високоякісного дитячого обслуговування як мінімум 1%

валового продукту країни (у Німеччині зараз менше, ніж 0,5%). Звісно, більше грошей інвестують там, де діти більш навчально спроможні і де соціокультурні умовні матеріальні витрати найбільш легко можуть компенсуватися в майбутньому [2].

Загально визнаною і соціально обґрунтованою в Німеччині є позиція і тенденція щодо більшого капіталовкладення в систему дошкільного виховання. Чим більшу кількість грошей інвестують різні інституції в дошкільне виховання, тим краще воно буде забезпечувати як розвиток окремої особистості, так і держави загалом – такою є одностайна позиція науковців і громадськості. Лише тоді дитячі садки зможуть виконувати ту діяльність, яка є їх прямим обов'язком, – такою є основна умова і вимога ефективного розвитку системи дошкільного виховання в Німеччині.

Сьогодні, у зв'язку із процесами інтеграції, технізації та інформатизації сучасного суспільства в дошкільній педагогіці Німеччини виникає немало суперечок навколо професії вихователя. Німецькі педагоги вказують на той факт, що лише навчально-компетентні вихователі сприятимуть високоякісним процесам розвитку дитини в групі. Здатність до комунікації також вважається однією з основних здібностей педагога. Освічені дошкільні працівники приносять чимало користі сім'ї та родині, оскільки дають серйозний поштовх для розвитку дітей, підтримують освітні процеси, допомагають дитині повноцінно інтегруватися в соціум.

Існує також чимало проблем, які стосуються розвитку освітньої сфери Німеччини, зокрема дошкільної. Німецькі вчені стурбовані небажанням батьків виконувати виховні функції. У цій позиції компенсація відбувається завдяки добре організованому дошкільному вихованню. Педагоги виступають для батьків важливими партнерами щодо виховання дітей [2].

Особливий наголос у підготовці дошкільних працівників у Німеччині ставиться на їх практичну підготовку [4]. Практика є компонентом усіх навчальних років підготовки педагога-дошкільника. У першому навчальному році планується пасивна практика – відвідування дитячого садка, у якому студенти знайомляться з атмосферою садка і роботою вихователя. Практика другого року навчання – це педагогічно-психологічна практика. Студентам дають прості завдання, які вони повинні розв'язувати протягом дня, особливо під час ігрової діяльності дітей. Після третього року студенти проходять наступну практику – «акцію літніх канікул».

Протягом усіх чотирьох років проводяться сільськогосподарські практики, які є частиною дошкільної освіти. Вони істотно сприяють тому, щоб будити любов до села і готувати майбутніх педагогів для можливої діяльності в сільському дитячому садку.

Держава активно сприяє повноцінному розвитку німецьких дошкільних закладів і підготовці педагогів до роботи в них. З цією метою розробляються програми щодо фінансування дошкільної організації роботи педагогічних навчальних закладів різних типів, широко залучається громадськість до організації недержавних дошкільних інституцій. Такий досвід може бути корисним для українського освітнього поля.

Наше дослідження свідчить, що можливості отримати освіту і разом з тим шанси на максимальне пристосування людини до життя сучасного суспільства ставляться в німецькій педагогіці ще в дошкільному віці. Зокрема, вважають дослідники німецького дошкільля, мотивацію і здібність до безперервного та самокерованого навчання потрібно формувати ще в дошкільнят. Разом з важливим етапом навчання у сім'ї можливості дитячих установ для підтримки ранніх освітніх процесів потрібно використовувати виразно краще – це пріоритетна рекомендація освітніх форумів [1].

Ці здібності за допомогою вихователя-дошкільника повинні формувати діти у реальних ситуаціях життя за допомогою інноваційних навчальних форм і відповідних методів. З цією метою в діяльності німецьких педагогів-дошкільників широко використовуються проектна робота, рольові ігри і штабні навчання, вільна діяльність, творчі методи, партнерська і колективну роботу, жартівливе навчання тощо. Про це мова піде в наступних розділах нашого дослідження.

Крім того, зазначають німецькі вчені, дошкільля повинно більше стимулювати природничо-науково-технічну освіту, що сприятиме інтелектуальному розвитку; актуальним є завдання ширше практикувати естетичне виховання; педагоги також наголошують, що потенційні можливості засобів масової інформації повинні використовуватися у групах продовженого дня при дошкільних закладах; важливим залишається проблема вивчення іноземної мови [1, с. 24].

Вимоги до персоналу в дитячих установах Німеччини стають все вищими, організація освіти і підвищення кваліфікації фахівців у галузі дошкільного виховання протягом останніх років покращилися, не говорячи вже про те, що ця сфера була виведена в останні десятиріччя на більш високий рівень порівняно з іншими європейськими країнами. У рекомендаціях форуму освіти було зазначено, що для нового визначення і здійснення освітньої ролі дитячого садка, а також для підвищення якості зовнішніх структур підтримки, для спеціального керівництва потрібні спеціальні наради і удосконалення форм підвищення кваліфікації педагогічного персоналу. Освіта і перепідготовка вихователів повинна покращуватися для того, щоб спеціальний персонал готувався краще до вивчення ранніх освітніх процесів дітей і навчався успішно сприяти цьому [7].

Наше дослідження доводить, що в підготовці педагога до роботи з дітьми дошкільного віку в Німеччині немає деталей або другорядних питань. Проаналізовані та обґрунтовані нами загальнопедагогічні та методичні джерела дозволяють стверджувати, що будь-які детальні, часткові проблеми і питання, що стосуються цієї сфери, розглядаються на увагу педагогічної періодичної преси чи наукових видань. Так, наприклад, у процесі підготовки дошкільних працівників до роботи у галузі інтелектуального розвитку дитини важливим є оволодіння ними вміннями щодо формування понять у дітей. Коли вихователь усвідомлює, що дитина неправильно розуміє поняття або помилково їх використовує, то педагог може спробувати:

1) пояснити поняття дитині (по можливості використати приклад);

2) спонукати дитину до роздуму про поняття;

3) дозволити дитині активно робити нові дослідження, які допомагають їй розуміти ідею краще;

4) ініціювати бесіду із старшими дітьми, які мають вже більш усвідомлене розуміння цих понять чи категорій.

Тут важливо, щоб вихователі виконували більш активну роль щодо навчання кожної окремої дитини [6].

Важливим і часто спірним (щодо організації дошкільного виховання в Німеччині, особливо у сфері інтелектуального розвитку дитини) є питання про регламентацію занять у дошкільному закладі і роль вихователя на занятті. Значна частина теоретиків і практиків німецького дошкільного виховання зауважують, що життя дитини-дошкільника і розпорядок її дня в дитячому садку повинні визначатися бажаннями і спонтанними ситуаціями дитячого життя, а роль педагога має полягати у тому, щоб виокремити в цих ситуаціях розвивальний момент і якнайкраще реалізувати його. Саме так забезпечуються оптимальні можливості для задоволення потреб дітей, їх самовизначення і саморегуляції.

Важливо відзначити і той факт, що в разі вільного розпорядку життя дитини в дошкільному закладі вихователь також має більші можливості для кращої самореалізації, творчості, у нього відсутні негативні емоції через недосягнення запланованої мети, оскільки він і не ставить останню в певному остаточному формулюванні. Часу для підготовки такого заняття вихователю також потрібно значно менше, ніж для чітко регламентованого, адже звільняється творчий потенціал для роботи безпосередньо в конкретних життєвих ситуаціях, пов'язаних з інтелектуальним розвитком дитини-дошкільника.

Водночас педагоги-теоретики дошкільного виховання вбачають у такому стилі роботи дошкільного працівника певну небезпеку, оскільки часто інтелектуальний розвиток дитини може бути недостатнім або однобічним. Практика показує, що чимало дітей повертаються до попереднього розумового досвіду, до тих завдань, які вони змогли вже колись успішно розв'язати і одержали від інтелектуального напруження певне задоволення. І, навпаки, у частини дітей, які не змогли впоратися із завданням і ухиляються від повторення цих дій, з'являється страх перед невдачами, розчарування і небажання виконувати певні вправи чи операції. Учені доводять, що в ранній період «повне самовизначення» дітей приводить до агресивної млявості, відсутності зосередженості, уяви, творчих зусиль, здатності до співпраці з іншими і регулювання потреб [6, с. 25].

Німецькі фахівці в галузі дошкільного виховання вбачають певну небезпеку у формуванні і дотриманні чіткого планування і систематизації у сфері інтелектуального розвитку. Формулювання такого розпорядку насамперед виходить із замовлення суспільства на певному етапі його розвитку і містить положення про те, якими здібностями і навичками повинна оволодіти дитина для того, щоб упоратися з сучасними і майбутніми життєвими ситуаціями. Відповідно до цих вимог формулюються близькі і віддалені цілі навчання

та виховання. Аналізуючи певні ситуації життя і діяльності дошкільника, вихователь з'ясовує рівень знань дитини-дошкільника. У зв'язку з цим німецькі педагоги-дошкільники перспективному вважають організацію дитячого життя за певним режимом, оскільки саме такий ритм роботи найкраще забезпечує інтелектуальний розвиток (навчальні етапи пропонуються в певній послідовності, а вихователь має можливість у будь-який час перевірити рівень досягнення мети і рівень інтелектуального розвитку своїх вихованців).

Безумовно, чіткий розпорядок життя дітей у дитячому садку часто може різко контрастувати із щоденним їхнім побутом. Німецькі педагоги наголошують: обов'язково потрібно враховувати сімейні, етнічні, територіальні особливості життя кожної дитини, щоб ритм побуту в «безповітряному приміщенні», тобто дошкільному закладі з певним чітким розпорядком дня, не спричиняв надмірних незручностей і дискомфорту для дитини. Зазвичай німецькі дошкільні працівники усвідомлюють той факт, що в сім'ї діти не роблять того, що передбачено програмою дошкільного закладу, зокрема у сфері інтелектуального розвитку, тому діти часто просто відмовляються виконувати ті чи інші вимоги вихователів [2].

Важливою вимогою до вихователя дошкільного закладу є також усвідомлення ним специфіки організації розумового розвитку дитини в садку відмінно від шкільної. Німецькі педагоги висувають чіткі вимоги до учня школи щодо виконання тих чи інших навчальних дій, проте це не стосується дошкільної педагогіки. Теоретики дошкільного виховання наголошують на тому, що необхідно *диференціювати мету навчання*. Звичайно, в дошкільних закладах повинні ставитися різні вимоги щодо досягнення мети розвитку інтелекту, емоційної чи соціальної сфер життя дитини. Сучасне дошкільне виховання Німеччини, як свідчать наукові джерела [2, с. 30], часто уподібнюють і штучно наближують до шкільного, намагаючись «перенести» шкільні предмети в дитячий садок. Саме це часто нівелює роль соціального виховання і соціалізації особистості. І батьки, і вихователі часто прагнуть навчити дитину азів наук, не докладаючи достатньо зусиль і часу для розвитку дитини, зокрема інтелектуального.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, аналіз різноманітних науково-педагогічних джерел дозволяє говорити про особливості та специфіку підготовки дошкільних педагогів у Німеччині. Важливо наголосити на ролі практики та варіативності навчальних закладів та форм підготовки педагога-дошкільника. Виважений, науково – обґрунтований підхід до підготовки вихователя дає можливості утримувати систему німецької дошкільної освіти на високому рівні порівняно з іншими європейськими країнами.

Увага до особистості вихователя спонукає до пошуку оптимальних моделей організації освітнього процесу в дошкільних закладах України з тим, щоб кожен – і дошкільник, і вихователь – почували себе комфортно і мали можливість вільно діяти та розвиватися. Головними вимогам до вихователя в таких обставинах є наявність цілісного гуманістичного світогляду, психологічна грамотність і культура, здатність і потреба педагога в рефлексії власних якостей і вчинків,

потреба й здатність в особистісно-професійному саморозвитку, високий творчий потенціал, уміння розв'язувати життєві та професійні суперечності гуманістичним шляхом, здатність складати і здійснювати індивідуальні, особистісно-професійні програми розвитку.

Список літератури:

1. Arbeitsgruppe Vorschulerziehung: Anregungen I: Zur pädagogischen Arbeit im Kindergarten; Anregungen III; Didaktische Einheiten im Kindergarten. – München: Juventa, 1973 – 1976. – 231 S.
2. Arbter-Öttl D. Kinderpfleger / Kinderpflegerin / D. Arbter-Öttl. – Jobedition, 1999. – 164 S.
3. Bohl R. Gemeinsam für die Kinder / R. Bohl // Kindergarten heute. – 2001. – № 9. – S.18 – 40.
4. Brezinka W. Metatheorie der Erziehung/Wolfgang Brezinka. – München/Basel, 1998. – 136 S.
5. Grüneberg L., Hauser P. Erziehen als Beruf. Eine Praxis – Methodenlehre. – München, 1994. – 231 s.
6. Küls H. Zum Berufsfeld und zur Ausbildung. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kindergartenpaedagogik.de/774.html>.
7. Zimmer J. Curriculumentwicklung im Vorschulbereich. – Bd. 1-2. München, 1993. – 234 s.
8. Крайник М. Особистісно орієнтований підхід до освітньо-виховного процесу в дошкільній // Рідна школа. – листопад. – 2006. – С. 57-58.

Хало З.П.

Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко

ПОДГОТОВКА ПЕДАГОГОВ К РАБОТЕ В ДЕТСКОМ САДУ ГЕРМАНИИ В КОНТЕКСТЕ ЗАДАЧ УМСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ РЕБЕНКА

Аннотация

В статье анализируется процесс подготовки педагогов-воспитателей к работе в детских садах. Установлена роль практики и вариативности учебных заведений и форм подготовки педагога-дошкольника. Обоснована роль воспитателей дошкольных учреждений в реализации задач умственного развития личности. Определены применения опыта немецкой педагогики по подготовке воспитателя дошкольного учреждения в практику отечественного дошкольного. Доказана важность поиска оптимальных моделей организации образовательного процесса в Украине.

Ключевые слова: умственное развитие, воспитатель, ребенок-дошкольник, дошкольное учреждение, формы и методы.

Khalo Z.P.

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.

TRAINING OF TEACHERS FOR CHILDREN MENTAL DEVELOPMENT IN GERMAN KINDERGARTENS

Summary

The article deals with the process of teacher training for work in kindergartens. The role of practice, variability of educational establishments, forms of teacher training are determined here. The author proves the role of preschool educators for mental development of children. The use of German education experience for training native preschool teachers is scientifically shown in the article. The importance of finding optimal models of organization of educational process in Ukraine has been proved.

Keywords: mental development, educator, teacher, preschool child, preschool establishment, forms, methods.